

O‘ZBEKISTON IJTIMOYIY-MA‘DANIY MAKONIDA HUQUQIY TA‘LIMNING FUQAROLARNING HUQUQIY SIYOSIY ONGINI YUKSALTIRISHDAGI O‘RNI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7602043>

Tulaganov Muminjon Taxtamuratovich

IIV 2-son Toshkent akademik litsey kadrlar bo‘limi boshlig‘i

E-mail: academicaget6767@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ushbu maqolada asosiy masala Bugungi kun yoshlarini Vatanparvarlik fazilatlarining namoyon bo‘lishiga, shaxsning ijobiy fazilatlari shakllantirilishiga, uni davlat fuqarosi sifatida anglashiga yordam beradigan sharoitlarni yaratish maqsadida huquqiy ta‘limni faol tarzda amalga oshirish masalalari. Fuqarolarning huquqiy siyosiy ongi yuksaltirish va shu orqali jamiyatda zamonaviy Huquqiy muhitni shakllantirish ya‘ni fuqarolarning siyosiy va ijtimoiy faolligini oshirish, jinoyatchiliklar, huquqbuzarliklar, shuningdek mamlakatimizdagi korrupsiyaga xurujiga qarshi kurashni fuqarolarning ongli tarzda qarshilik pozitsiyasini shakllantirishdan iborat. Ushbu maqsadlar asosida esa eng avvalo fuqarolarning huquqiy siyosiy ongi shakllanishda huquqiy siyosiy ta‘lim va tarbiyaning o‘rnini belgilash masalasi o‘rganilgan. Shuningdek maqolada Respublikamizda bu borada amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: konstruktiv tanqid, adekvat, huquqiy siyosiy ong, huquqiy madaniyat, huquqiy tarbiya, huquqiy ta‘lim .

АННОТАЦИЯ

Основным вопросом в данной статье является активное осуществление правового воспитания с целью создания условий, которые помогут современной молодежи проявить патриотические качества, сформировать положительные личностные качества, понять его как гражданина государства, повысить политический и общественной активности, формировать позицию сознательного сопротивления граждан борьбе с преступлениями, правонарушениями, коррупцией в нашей стране. Исходя из этих целей, прежде всего, решается вопрос об определении места правового политического воспитания и обучения в формировании изучено правовое и политическое сознание граждан, что говорит о проводимых широкомасштабных реформах.

Ключевые слова: конструктивная критика, адекватность, правовое политическое сознание, правовая культура, правовое воспитание, правовое образование.

ABSTRACT

The main issue in this article is the active implementation of legal education in order to create conditions that will help today's youth to manifest patriotic qualities, to form positive personal qualities, to understand him as a citizen of the state. It is to increase political and social activity, to form a conscious resistance position of citizens to fight against crimes, violations, and corruption in our country. On the basis of these goals, first of all, the question of determining the place of legal political education and training in the formation of legal and political consciousness of citizens was studied. It talks about the wide-scale reforms being implemented.

Key words: constructive criticism, adequate, legal political consciousness, legal culture, legal upbringing, legal education.

KIRISH

Fuqarolarning huquqiy siyosiy ongini shakllantirishga ta'sir etuvchi birlamchi omil oila hisoblanadi. Mavjud oilaviy munosabatlar bolaga o'rnak bo'ladi. Aynan oilada qadriyatlar qaror topadi, qonun va davlatga hurmat tuyg'usi singdiriladi, vatanga muhabbat tarbiyalanadi. Bola uchun oilaviy qadriyatlar, an'analar, urf-odatlar uning oilasi madaniyatining ko'rsatkichi bo'lib xizmat qiladi. Yoshlarning huquqiy ongini shakllantirish huquqiy tarbiya jarayoni bilan bevosita bog'liqdir. Huquqiy ta'lim esa umumiy tushuncha bo'lib, u huquqiy tarbiyani o'z ichiga oladi. Huquqiy ta'lim uyushgan, boshqariladigan va maqsadga yo'naltirilgan pedagogik jarayon sifatida taqdim etiladi, bunda shaxs ongiga bevosita ta'sir ko'rsatish, ularda yuqori huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirishdan asosiy maqsad amalga oshiriladi. Huquqiy ta'lim tarbiya sifatini oshirish modellari mahalliy oliy ta'limni modernizatsiya qilishning umumiy algoritmlariga asoslanadi va har doim ham mahalliy huquqiy ongni takror ishlab chiqarishning eng muhim instituti sifatida huquqiy siyosiy ta'limning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olinmaydi. Ayni paytda huquqiy sohadagi o'ziga xos vaziyat shundan iboratki, jamiyat va davlat haligacha asosiy vazifani – jamoat munosabatlarini iqtisodiy va ijtimoiy modernizatsiya qilish uchun zamonaviy huquqiy muhitni yaratishni hal qila olmagan.

Maqolada fuqarolarning huquqiy siyosiy ongi yuksaltirish va shu orqali jamiyatda zamonaviy Huquqiy muhitni shakllantirish ya'ni fuqarolarning siyosiy va ijtimoiy faolligini oshirish, jinoyatchiliklar, huquqbuzarliklar, shuningdek mamlakatimizdagi korrupsiyaga xurujiga qarshi kurashni fuqarolarning ongli tarzda qarshilik pozitsiyasini shakllantirishdan iborat. Ushbu maqsadlar asosida esa

fuqarolarning huquqiy siyosiy ongi shakllanishda huquqiy siyosiy ta'lim va tarbiyaning o'rnini belgilashdan iborat.

Huquqiy ta'lim – bu ijtimoiy ehtiyojlar bilan belgilanadigan muayyan shaxsning fundamental va maxsus bilimlari tizimi bo'lib, ayni paytda u insoniyat sivilizatsiyasi rivojlanishi davomida to'plangan, o'z-o'zini rivojlantirish belgilariga ega bo'lgan huquqiy bilimlar tizimidir.[1,3]

Huquqiy ta'lim huquqshunoslik sohasida qonunlarni to'g'ri talqin qilish va qo'llash, huquq pozitsiyasidan muayyan hayotiy vaziyatning barcha nozik tomonlarini tushunish, qaror qabul qilishga, huquqshunoslik sohasidagi mutaxassislarni har tomonlama tayyorlashga qaratilgan. Shaxs, jamiyat, davlat manfaati yo'lida o'z qobiliyat va vakolatlarini ro'yobga chiqarish, faqat qonun harfi va ruhiga amal qilishdir. Shunday ekan, bugungi kunda huquqiy ta'lim butun oliy ta'limni modernizatsiya qilish sharoitida huquqshunos kadrlar tayyorlash sifati, o'quv jarayonining tashkiliy-mazmun tomoni, o'quv jarayonining tashkiliy va mazmuni bilan bog'liq muammolar majmuini aniqlashga alohida e'tibor qaratishni talab etadi.

Shaxs va jamiyatning kasbiy huquqiy faoliyatni ilmiy egallashdagi ehtiyojlari, manfaatlarini ro'yobga chiqarishga qaratilgan huquqiy ta'lim har qanday jamiyatning normal, madaniy rivojlanishini ta'minlaydigan omillar majmuasining zarur tarkibiy qismi sifatida ishlaydi. Huquqiy ta'limning hayotiyligini ta'minlovchi, madaniy va gumanistik vazifalari uning muhim sifatlarini ochib beradi, huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirishdagi roli va ahamiyatini belgilaydi.¹

Shaxsning rivojlanish va o'z-o'zini rivojlantirish jarayoni sifatida ta'lim tarbiya va ma'rifat bilan uzviy bog'liqdir. Bir tomondan, u ularni amalga oshirishning sharti va shakli sifatida harakat qilsa, ikkinchi tomondan, ularning o'zaro ta'siri natijasidir. Huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya (ma'rifat va ta'lim) bir-biridan ajralmas, lekin ayni paytda ular turli xil ma'nolarga va o'ziga xos mavjudlik shakllariga ega. Ta'lim bilimlarni egallash, qonunlar, huquqiy tuzilmalar va texnologiyalarni o'rganishni o'z ichiga oladi, ta'lim esa huquqiy qadriyatlarni rivojlantirish, huquqning insonparvarlik tamoyillarini, qonun bilan hayotni, qonunga muvofiq tushunish natijasida yuzaga keladi. Huquqiy ta'lim insonga tug'ilgan kundan boshlab doimo hamroh bo'lishi kerak va huquqiy ta'lim ma'lum bir tizimda va ma'lum bir vaqtda olinadi, u darajalarga bo'linadi.[2,45]

¹ .The Mechanism for Developing Legal Consciousness in Society

Author links open overlay panelOdil Rahmatovich Musayev, Muminjon Taxtamuratovich Tulyaganov,

Received 2 March 2022, Published 2 March 2022

<https://literature.academicjournal.io/index.php/literature/article/view/282>

Huquqiy ta'lim-shaxsga nisbatan huquqiy ongini, huquqiy ko'rsatmalarni, qonunga itoatkor xulq-atvor ko'nikmalari va odatlarini shakllantiruvchi uyushgan, bir tizimli, aniq maqsadni ko'zlagan faoliyatlar yig'indisi bo'lib u o'z ichiga huquqiy tarbiyani ham qamrab oladi.

Huquqiy tarbiya – bu shaxsga nisbatan huquqiy ongini, huquqiy ko'rsatmalarni, qonunga itoatkor xulq-atvor ko'nikmalari va odatlarini shakllantiruvchi uyushgan, bir tizimli, aniq maqsadni ko'zlagan holdagi ta'sir ko'rsatilishidir.

Shuni ta'kidlash kerakki, yaqin o'tmishda ham huquqiy tarbiyaga diqqatga sazovor bo'lishi kerak bo'lgan masala darajada e'tibor berilmas edi. Pedagogikaga doir darsliklarda shaxsning aqliy kamoloti, mehnati, jismoniy, ma'naviy, estetik tarbiyasi haqida so'z borar ediyu, lekin huquqiy ta'lim tarbiya xususida eslatilmasdi. Tarbiyaviy ishning mustaqil yo'nalishi tarzida huquqiy tarbiya yo'nalishining ajratib qo'yilmasligi o'sib kelayotgan avlodning ayrim qismi huquqiy ongi ahvoliga salbiy ta'sir ko'rsatmay qolmadi.

Ta'lim muassasalarida shaxsni shakllantirish jarayoni sodir bo'ladi, buning natijasida huquqiy ong mustahkamlanadi. Huquqiy ong yoshlarning shaxs sifatida kamolotga yetish davrida ko'proq ongli xususiyatlarga ega bo'ladi. Bu o'z xatti-harakatlarini huquqiy nuqtai nazardan adekvat baholay oladigan shaxsdir. Ota-onalar va o'qituvchilar birgalikda yoshlar huquqiy ongiga ta'sir o'tkazishga qodir. Buning uchun bolada vatanparvarlik fazilatlarining namoyon bo'lishiga, shaxsning ijobiy fazilatlarini shakllantirilishiga, uni davlat fuqarosi sifatida anglashiga yordam beradigan sharoitlarni yaratish kerak. Buning uchun huquqiy ta'limni faol tarzda amalga oshirish, Respublikamiz tuzilishini, fuqaroga davlat tomonidan berilgan va Konstitutsiyada mustahkamlangan huquq va erkinliklarini o'rganishga qaratilgan qo'shimcha darslarni joriy etish kerak. [3,111]]. Eng ideal variant O'zbekiston respublikasi konstitutsiyasi o'rganish uchun fan sifatida kiritish bo'ladi. Sivilizatsiyalashgan jamiyatda huquqning asosiy ustuvor yo'nalishi fuqarolarning huquqiy ongini va huquqiy faolligini rivojlantirishdir. Noqonuniy faoliyatga oldindan barham berishning asosiy usuli bu har bir fuqaroning huquqiy ongini tarbiyalashdir. Zamonaviy jamiyatda huquqiy ta'limning ahamiyatini aniqlash, shuningdek, ta'lim tizimini rivojlantirishning hozirgi bosqichida huquqiy siyosiy ongning rivojlanishini kuzatib borish va ushbu tushunchalarni huquqiy madaniyat o'rtasida umumiylikni uyg'unlashtirish juda muhimdir. Maktab yoshidagi yoshlarning huquqiy savodxonligi va huquqiy siyosiy ongini oshirish jarayoni, yoshlarning maktabga ta'lim olishi bu boradagi ko'plab mutaxassislarning asosiy tadqiqot ob'ekti hisoblanadi. Ushbu yo'nalishning ahamiyati shundaki, unda bir qator ilmiy-tadqiqot ishlari amalga oshirildi. Huquqiy siyosiy ta'limning asosiy maqsadi – huquqiy savodxonlikni to'liq

shakllantirish, shuningdek, o‘quvchining aniq fuqarolik pozitsiyasini aniqlash va uning ijtimoiy faolligini oshirishdir.(2, 2-bet)

NATIJA VA MUHOKAMA

O‘zbekistonda huquqiy ta’limni takomillashtirish chora-tadbirlari:

O‘zbekiston huquqiy davlat barpo etish sari qadam qo‘yilib, bu yo‘lda huquqiy tarbiya, huquqiy ongni takomillashtirish masalalariga katta e’tibor berib kelinmoqda. Bu mas’uliyatli vazifada mehnat jamoalarida, bilim maskanlarida va har bir shaxs bilan olib borish borasida ko‘p qirrali ishlar qilinmoqda.

Hozirgi vaqtda yoshlar va umuman aholini huquqiy tarbiyalashning hududiy konsepsiyalari ishlab chiqilgan. Huquqiy ta’lim va malaka oshirish dasturlari ham takomillashtirilib, ular o‘qitish sifati va o‘qituvchilarning malakasini oshirishga qaratilgan. Zamonaviy ta’lim tizimining asosiy g‘oyalari Ta’lim muassasalarida huquqiy ta’limning tuzilishi va mazmuni konsepsiyasida belgilab berilgan. Yagona o‘quv-uslubiy majmua doirasida huquqiy ta’limning har bir bosqichi uchun o‘quv-uslubiy materiallar tayyorlangan. Ular o‘qituvchilar uchun uslubiy mazmundagi darslik va kitoblar, amaliy topshiriqlar, huquqiy muammolar to‘plamlari, antologiyalar, shuningdek, audio va video materiallardan iborat. [4,547]O‘zbekiston Huquqiy islohotlar jamg‘armasining “Maktabda huquqiy ta’lim” loyihasiga ko‘ra, yuridik ta’lim o‘qituvchilari uchun kitoblar to‘plami taklif etiladi. Ularning yordami bilan o‘qituvchi o‘z auditoriyasining tahlili asosida huquqiy ta’limning to‘liq kursini mustaqil ravishda ishlab chiqishi mumkin, xususan: maktab o‘quvchilari va ularning ota-onalarini ushbu sohada eng ko‘p tashvishlantiradigan muammolar; mintqa etnik madaniyatidir. Huquqiy ta’lim tizimi yoshlarga huquqning barcha asosiy tushunchalarini to‘liq o‘zlashtirish imkonini beradi. Uning maqsadi – qonunlarni to‘g‘ri idrok etish va ularni sharhlash ko‘nikmalarini egallash. Yoshlarga qonun ijodkorligi jarayonida ishtirok etish bo‘yicha empirik tajriba orttirish, shuningdek, amaldagi maktab qonunchiligi va qonunlariga o‘zgartirishlar kiritish bo‘yicha loyihalarni yaratishda ishtirok etish, huquq himoyachisi rolida o‘zlarini sinab ko‘rish, huquqiy tahlil qilish imkoniyati beriladi. Matnlar va ularni konstruktiv tanqid qilish, zamonaviy jamiyatning dolzarb muammolari mavzusidagi munozara va munozaralarda qatnashish ularning huquqiy siyosiy faolligini shakllantirishda yordam beradi.[5,11] .

Shuni ham ta’kidlash zarurki hozirgi yoshlar tarbiyalovchilari yani ota onalarning bir qatlami Huquqiy ta’limi O‘zbek jamiyatining siyosiy madaniyati tarixan pravoslavlik, kollektivizm, huquqiy an’analarning rivojlanmaganligi va monarxiya ongining ta’siri ostida(SSSR)shakllangan va rivojlangan. Shuning uchun

ham davlatga qaram munosabatda bo‘lish, ham passiv erkin fikrlash, o‘ta ifodalangan vatanparvarlik va o‘z manfaatlarini, shu jumladan siyosiy manfaatlarni huquqiy vositalar yordamida himoya qilish imkoniyatini inkor etish bilan birlashtirilgan. Bularning barchasi O‘zbekistonda jamiyatining huquqiy ongini rivojlanishiga to‘sqinlik qiladi va davlatning milliy xavfsizligi holatiga ta’sir qiladi. Albatta ushbu ta’sirni kamaytirishning asosiy yo‘li ta’lim muassasalarida huquqiy ta’lim tarbiyani mustahkamlashdan iborat.

XULOSA

•Xulosala sifatida aytishimiz mumkinki Huquqiy ta’lim va huquqiy ma’rifat mamlakatimiz ta’lim makonida alohida o‘rin egallashi kerak. O‘zbekiston respublikasi Konstitutsiyasi har tomonlama qonun ustuvorligini isbotlaydi va ammo buning amaliy hayotiy bilishi uchun har bir fuqaro huquqiy “alifboni” bilishi, davlat amaldorlari huquqiy savodli bo‘lishi va ko‘p hollarda oliy yuridik ma’lumotga ega bo‘lishi kerak. Ijro va adliya xodimlari professional, yuqori toifadagi huquqshunos bo‘lishi va yaxshi umumiy madaniy ma’lumotga ega bo‘lishi kerak.

Huquqiy ta’lim, bizning fikrimizcha, yagona, yaxlit va shu bilan birga xilma-xil bo‘lishi, umuman ijtimoiy tizimning ehtiyojlari va tuzilishiga, xususan, muayyan tarixiy fazo-zamon o‘lchoviga mos kelishi kerak. Jamiyatning demografik tuzilishi, uning ehtiyojlari va tuzilishi va huquqiy ta’limning yakuniy ko‘rsatkichlari o‘rtasida muvofiqlikka erishish kerak.

Huquqiy ta’limning tuzilishi ko‘p bosqichli, ta’lim jarayoni esa uzluksiz bo‘lishi mumkin. Bu oila va maktabgacha ta’lim va tarbiya – ko‘cha va yo‘llarda yo‘l harakati qoidalarini, xavfsizlik tizimlarini, xatti-harakatlarning elementar normalarini o‘rganish; umumiy o‘rta ta’lim tizimida (maktab, gimnaziya) boshlang‘ich yuridik ta’lim – davlat-huquqiy tuzilma, davlat boshqaruvi tizimlari, fuqaroning huquq va majburiyatlari, davlat ramzlari to‘g‘risida umumiy bilim olish; o‘rta kasb-hunar huquqiy ta’limi (kollej, texnikum) – buxgalteriya hisobi va kadrlar xizmati, ish yuritish, hujjatlarni tayyorlash, tergovchi yordamchilari, notariuslar, shuningdek, tegishli boshqaruv darajasidagi mutaxassislarni tayyorlash; oliy yuridik ta’lim – bakalavrlar (to‘rt yil), mutaxassislar (besh yil), magistrlar (olti yil); kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlashning doimiy tizimi; oliy o‘quv yurtidan keyingi kasbiy ta’lim – aspirantura, doktorantura, adyunkturada davom etishi zarur.

Ta’lim tuzilmasi maqomi davlat tomonidan belgilanadigan hamda ularning faoliyati ustidan nazoratni amalga oshiradigan ta’lim va ta’lim muassasalarining tuzilishiga ham mos kelishi kerak

REFERENCES

1. Tulaganov Muminjon Taxtamuratovich “Jamiyatda fuqarolarning huquqiy - siyosiy ongining yuksaltirishda etnomadaniy omillarning o‘rni” “Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” (scienceproblems.uz) Elektron jurnali 2023.
2. The Mechanism for Developing Legal Consciousness in Society Author links open overlay panel Odil Rahmatovich Musayev, Muminjon Taxtamuratovich Tulyaganov, Received 2 March 2022, Published 2 March 2022
3. <https://literature.academicjournal.io/index.php/literature/article/view/282>
4. To‘laganov Mo‘minjon Taxtamurotovich. ”Jamiyatimizga g‘abr madaniyat salbiy ta‘siri”“Zamonaviy ta‘lim tizimini rivojlantirish va unga qaratilgan kreativ g‘oyalar, takliflar va yechimlar.”30-son 2022.02.01 ,111 bet
5. Ю.А.Дмитриев.Правосознание и правовая культураю / Теория государства и Права.Под.ред.Пиголкина. – Москва:Юрайт – Издат, 2006.- С. 547
6. U.Tajixanov, A,Saidov. Huquqiy madaniyat nazariyasi 1-tom.- Toshkent. 1998, 11b